

РОЗДІЛ 2. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ (З ГАЛУЗЕЙ ЗНАНЬ)

ВОКАЛЬНО-ТВОРЧИЙ СПОКІЙ ЯК ФАКТОР СТВОРЕННЯ ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ

VOCAL-CREATIVE CALM AS A FACTOR OF CREATING AN ARTISTIC IMAGE

Розглядається питання вокально-творчого спокою співака як стану творчого захоплення та емоційного збудження у поєднанні з упевненістю досягнення якісного художнього результату виконавського процесу: розкриття ідейно-художнього змісту музичного твору, виявлення власної виконавської індивідуальності. Автор підкреслює, що вагомим фактором досягнення техніки вокально-творчого спокою є вивчення тексту та мелодії, впливання твору. Результат опрацювання технічно-виконавських складових частин музичного твору визначено як попередню гарантію вокально-спокійного відтворення образної сфери музичного твору залежно від індивідуального виконавського стилю. Здійснено спробу аналізу специфічних особливостей формування вокально-творчого спокою виконавця в контексті розкриття та відображення художньо-образної сфери музичного твору. Визначається роль вокальної психотехніки в системі вокальної роботи та виконавської практики. Розглядаються складники формування та опанування техніки вокально-творчого спокою. Темперамент співака визначається як вагомий фактор впливу на психосоматичну сферу артиста, підкреслюється його яскравий вияв у всіх сегментах виконавського процесу. Наводячи стислу характеристику кожного типу темпераменту, автор визначає найбільш яскраві та зібні до творчої діяльності темпераменти. Визначаються чинники гармонійного і художньо доцільного розвитку фізіотехніки співака в контексті вокально-творчого спокою, де усвідомлення значення вокально-творчого спокою у виконавській практиці є одним з головних завдань у співпраці учня та педагога. Зазначається роль добору виконавського в аспекті відтворення драматизму образної сфери, де переживання художнього образу нерозривно поєднується з якісними критеріями звучання співочого голосу. Спираючись на проаналізовану теоретичну базу, автор зазначає, що робота над вокально-творчим спокоєм є систематичною метою всіх етапів постановки та розвитку вокальної майстерності співака як учня-початківця, так і активно концертуючого співака-професіонала.

Ключові слова: вокально-творчий спокій, фізіотехніка вокаліста, співацька психотехніка, художній образ, сценічне переживання.

The singer's vocal and creative calmness is considered as a state of creative enthusiasm and emotional excitement in combination with confidence of achievement of high-quality artistic result of the performing process: disclosure of ideological and artistic content of a musical work, revealing of his own performing personality. The author emphasizes that a significant factor in achieving the technique of vocal and creative calm is the study of text and melody, singing of the work. The result of elaboration of the technical and performance components of a musical work is defined as a preliminary guarantee of vocal and quiet reproduction of the figurative sphere of a musical work, depending on the individual performing style. An attempt was made to analyze the specific features of the formation of the vocal and creative calm of the performer in the context of the opening and display of the artistic and figurative sphere of the musical work. The role of vocal psychotechnics in the system of vocal work and performing practice is determined. The components of forming and mastering the technique of vocal and creative rest are considered. The singer's temperament is defined as a significant factor in influencing the psychosomatic sphere of an artist, emphasizing his vivid expression in all segments of the performing process. By giving a brief description of each type of temperament, the author defines the brightest and most capable of creative activity of temperament. The factors of harmonious and artistically expedient development of the singer's physiotechnics in the context of vocal and creative calm are determined, where awareness of the importance of vocal and creative rest in performing practice is one of the main tasks in the cooperation of the student and the teacher. The role of selection of the performer in the aspect of reproduction of dramatic figurative sphere, where the experience of artistic image is inextricably combined with the qualitative criteria of sounding a singing voice, is noted. Drawing on the theoretical basis analyzed, the author notes that work on vocal and creative calm is a systematic goal of all stages of production and development of vocal skills of a novice singer and actively performing singer-professional.

Key words: vocal and creative calmness, vocalist's physiotechnics, singing psychotechnics, artistic image, stage experience.

УДК 152.46+780
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-15-1-12>

Ільєнко О.О.,
ст. викладач кафедри музичного мистецтва
Київського національного університету культури і мистецтв

Актуальність проблеми. Вокальна музика посідає вагоме місце в сучасній сценічній культурі. Історико-художня еволюція вокальної музики свідчить, що на сучасному етапі функціонування вона стала носієм своєрідного образно-інтонаційно-семантичного словника в художньому світогляді. Загальнолюдські надбання

завжди асимілюються через духовні цінності народу, здобуваючи неповторність. Питання людського темпераменту та його впливу на різноманітні чуттєві сфери людської діяльності повсякчас привертає увагу дослідницької думки. Не є винятком і галузь мистецтва. Техніка вокально-сценічної творчості включає в себе як

техніку володіння голосовим апаратом, так і психотехніку, тобто техніку переживання.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. У сучасній науково-дослідній практиці наявна низка досліджень стосовно створення художнього образу та відображення образно-емоційної сфери музичного твору. У контексті нашої проблеми цікавими є низка досліджень, зокрема «Сучасне вокальне мистецтво в Україні» [1]. Так, цінність цієї монографії полягає в концентрації науково-педагогічного досвіду провідних вокалістів-практиків України, котрі працюють у різних жанрах вокального мистецтва. У роботі Н.В. Дрожжиної [2] обґрунтовується методологія виховання естрадного співака. Виявлено особливості естрадної співацької фонації на підґрунті порівняльного аналізу технологій голосоутворення в різних вокально-виконавських жанрах (академічному, народному, естрадному). Публікація А.В. Зеленої [3] висвітлює проблеми розкриття художнього образу вокальних творів. Творча уява розглядається як одна зі специфічних форм відображення дійсності. У роботі А.П. Лавринця висвітлено особливості розвитку творчого потенціалу вчителя музичного мистецтва в умовах післядипломної педагогічної освіти [4]. Це дослідження підкреслює вагомий роль педагога під час формування виконавської індивідуальності учня в контексті його психологічних особливостей, що, своєю чергою, потребує систематичного саморозвитку педагога. Робота О.Д. Чурікової-Кушнір дає змогу провести компаративний аналіз емоційної сфери педагогічного та виконавського процесу під час опанування дисциплін диригентсько-хорового циклу, що дає можливість виявити найбільш дієві засоби досягнення вокально-творчого спокою.

Висвітлення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значущість і вичерпність наявних досліджень щодо розуміння складників розкриття художньо-образної сфери, проблема підготовки виконавців до якісного втілення художнього образу музичного твору в контексті опанування техніки вокально-творчого спокою поки що не дістала належного наукового висвітлення.

Мета статті – визначити фактори вокально-творчого спокою в контексті відображення образної сфери музичного твору.

Виклад основного матеріалу. Було б помилкою вважати, що учень у процесі занять співом мусить з перших занять концентрувати свою увагу на всіх основних принципах мистецтва співу, на всіх вокально-акустичних правилах. На початковому етапі навчання увага концентрується на чомусь одному, потім на другому, третьому тощо, причому розвиток концентрації відбувається поступово у систематично послідовному порядку. Проте вчитися концентрувати і розподіляти увагу слід з перших занять, адже, вдосконалюючи функ-

ції якогось одного органу голосового апарату, ми тим самим вдосконалюємо технічні можливості всіх інших органів; отже, наша увага певною мірою розподіляється і на ці органи.

Отже, чим більш свідомо учень аналізуватиме різні технічні засоби, тим гнучкішим буде розподіл його уваги. Але це не виключає необхідності зосередження, концентрації в початковий період навчання тільки на двох аспектах:

- 1) формування співацької позиції;
- 2) слуховий контроль правильності вокальної позиції, правильності звучання голосу в цілому.

Після організації роботи всіх органів голосового апарату, підпорядкованої певним вокально-методичним правилам, увагу учня доречно скерувати на досягнення творчої налаштованості та активності. З цього періоду доречно розпочинати поступове розмежування уваги, яка скеровується на розкриття ідейно-художнього змісту виконуваного твору, на створення художнього образу [1].

Так, у міру автоматизованості техніки побудови співацького звуку поглиблюється можливість скерувати психічну енергію на творчий процес. Так, чим більшою і досконалішою є автоматизація в роботі голосового апарату, тим вільніше творча фантазія співака, тим органічнішим є процес творчості та розвиток виконавської майстерності.

За фактом набуття навичок розподілу уваги на технічні та художні аспекти виконання постає питання досягнення вокально-творчого спокою як фактора якісного створення художнього образу. Так, вокально-творчий спокій – це насамперед спокій і впевненість співака у своїх силах і можливостях, його творча налаштованість під час співу [1]. Інакше кажучи, це стан творчого захоплення співака, впевненого в успішному виконанні будь-якого технічного і творчого завдання, відсутність помітної напруженості, скутості, знервованості. Саме поняття «спокій» має децю умовний характер, адже відомо, що у вокальній творчості абсолютного спокою немає. У контексті мистецтва є спокій творчий і спокій загалом, не творчий. У такому розумінні вокально-творчий спокій характеризується максимальним проявом усіх творчих сил і можливостей, проявом істинно художніх емоцій виконавця, на відміну від спокою взагалі, тобто стану нерухомості. Таким чином, співак, який прагне висловити власні художні емоції в процесі співу і викликати відповідну реакцію слухачів, мусить насамперед досконало володіти собою, своїм голосовим апаратом. Отже, для досягнення такої багатозадачності необхідно звертати увагу на досягнення вокально-творчого спокою вже на початковому етапі вокальної роботи [4].

Так, роботі над вокально-творчим спокоєм має надаватись належна увага на всіх етапах постановки і розвитку співочого голосу як початківця, так і фахівця. Отже, можливість гармоній-

ного і художньо доцільного розвитку фізіотехніки співака без техніки вокально-творчого спокою виключається. Учень і педагог мають усвідомлювати все значення вокально-творчого спокою. Часто більшості людей, котрі не працювали над своїм гармонійним фізичним розвитком, властиві чимало неправильних, дисгармонійних рухів. Досить рідко людина, бажаючи здійснити певний рух або дію, що пов'язані з певним завданням, витрачає на це мінімальну кількість енергії: як правило, вона робить при цьому чимало зайвих, недоцільних рухів, скорочень м'язів. Це зумовлено неправильним виробленням сполучальних рефлексів, які можуть супроводжувати будь-який вид праці, пов'язаний з рухами людського тіла. Робота вокаліста не є винятком. Співак-початківець має зазвичай велику кількість свідомо або несвідомо вироблених неправильних сполучальних рефлексів, пов'язаних з рухами тіла, окремих його органів з мовою, диханням та ін. Саме такі рефлекси є вадою на шляху досягнення досконалої вокальної техніки, до усвідомлення і створення в організмі вокального спокою під час співу. Отже, в роботі з учнями слід звертати увагу не лише на фізичний, але й на психічний спокій, адже фізично спокійний стан співака значною мірою залежить від його психічної налаштованості. Як педагог, так і учень у своїй роботі мають прагнути до нерозривного гармонійного поєднання фізичного та психічного вокального спокою в єдине ціле, що і є зрештою вокально-творчим спокоєм. Лише в стані досягнення такого спокою можна співати вільно та створювати художньо-виконавську інтерпретацію музичного твору [1].

Питання людського темпераменту відіграє вагомую роль під час опанування техніки вокально-творчого спокою. Так, наукове пояснення темпераменту дав І.П. Павлов у своєму вченні про типи нервової системи та типи вищої нервової діяльності. В основу відмінності типів нервової системи було покладено три ознаки: сила основних нервових процесів (збудження та гальмування), рівновага між цими процесами, рухливість (здатність швидко змінювати нервові процеси). Отже, темперамент дуже тісно пов'язаний з творчим процесом, а тому і вокально-творчий спокій виконавця перебуває у тісній залежності від його темпераменту [3].

Темперамент співака значною мірою впливає на психосоматичну сферу артиста та знаходить яскравий вияв у всіх сегментах виконавського процесу. За типом темпераменту найбільш виражені здібності до творчої діяльності та досягнення якісного художнього результату спостерігаються в сангвінічного та флегматичного темпераментів. Так, сангвінічний темперамент сприяє підвищенню творчої активності. Вокальна експресивність співака з таким темпераментом здебільшого дуже гнучка, еластична, а тому сприяє опануванню

техніки вокально-творчого спокою. Часто у співаків з яскраво вираженими рисами сангвінічного темпераменту спостерігається тенденція до нервового прискорення темпу. У процесі виконання такий артист не може істинно виявити інтерпретаційне бачення твору через нервову квапливість, що веде не лише до порушення психологічної цілісності виконання, але і до збіднення образної сфери. Для співаків з таким темпераментом характерний також бурхливий прояв емоцій, що призводить іноді до швидкого спрацювання голосу. Щоб уникнути цієї негативної тенденції, необхідно звертати належну увагу на вольове вміння виконавця керувати власним темпераментом. Це одне з найважливіших завдань педагога та учня [2].

У співаків з яскраво вираженим флегматичним темпераментом спостерігається, навпаки, уповільнений психічний темп, що зумовлює уповільнену реакцію на зовнішні подразники, а тому для досягнення вокально-творчого спокою та рівноваги знадобиться більше часу. Часто флегматики пізніше, уже за фактом виконання твору, усвідомлюють психологічне значення слова і відповідні йому настрої та емоції. Таким співакам часто бракує яскравості психологічного забарвлення звуку, відповідності експресії, міміки, жестів, характерних образній сфері музичного твору, що напряму пов'язано і з технікою вокально-творчого спокою [5]. Отже, необхідно завжди прагнути до підвищення тону і творчої активності, до вироблення багатьох рис, характерних для інших типів темпераменту. Проте співаки з помірним сангвінічним і флегматичним темпераментами мають значні можливості для прояву своєї творчої натури. Певний відбиток на творчий характер співака накладають також холеричний та меланхолійний темпераменти.

Так, у роботі над технікою вокально-творчого спокою важливо не лише знати темперамент виконавця, але і працювати над усвідомленим використанням основних його особливостей в творчо-виконавському процесі. Здебільшого темперамент відповідає характеру голосу, проте трапляються випадки, коли така відповідність відсутня. Наприклад, виконавець має темперамент сангвініка, отже, має схильність до глибоких переживань, до патетики, драматизму, а голос має ліричний, тому повноцінне поєднання сегментів темпераменту та технічних можливостей голосу неможливе та несе загрозу не лише для художнього та психологічного результату виконання, але і для здоров'я співацького голосу. Отже, під час добору виконавського репертуару необхідно керуватись не лише темпераментом, але і характером голосу. На початковому етапі навчання доречніше уникати відтворення глибоко драматичних сюжетів, адже прагнення початківця відтворити образну сферу твору у поєднанні з хвилюванням

та нестійким володінням фаховими навичками може призвести до затисненого «потиличного», «горлового» співу. Так, легкість голосоутворення та образний ліризм – чинники успішного розвитку виконавських можливостей, розвитку творчої індивідуальності у поєднанні з оволодінням технікою вокально-творчого спокою [3].

Висновки з цього дослідження та подальші перспективи. Отже, кінцевим результатом роботи над музичним твором є відображення художнього образу твору, що є неможливим без засвоєння техніки вокально-творчого спокою. Важливими чинниками у роботі над цією технікою є вивчення тексту та мелодії, співування твору. І тільки за фактом опрацювання технічно-виконавських складників виконавець зможе вокально-спокійно відтворювати образну сферу музичного твору залежно від темпераменту та індивідуального виконавського стилю. Отже, вокально-творчий спокій має супроводжувати всі етапи постановки й розвитку голосу співака. Можливість гармонійного і художньо-доцільного розвитку фізіотехніки співацького апарату, якісний художній результат під час відображення образної сфери музичного твору без техніки вокально-творчого спокою виключається.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бокоч В.А. та ін. Сучасне вокальне мистецтво в Україні : кол. монографія / В.А. Бокоч та ін.; ред.-упоряд.: В.В. Сінельникова, А.Б. Полова; редкол.: А.Б. Полова та ін.; Київ. ун-т культури, ф-т муз. мистецтва, каф. муз. мистецтва. Київ : Ліра-К, 2017. 251 с.
2. Дрожжина Н.В. Вокальне виконавство в системі музичного мистецтва естради : автореф. дис... канд. мистецтвознавства : 17.00.03. Харківський держ. ун-т мистецтв ім. І.П. Котляревського. Харків, 2008. 16 с.
3. Зелёная А.В. Работа над художественным образом вокального произведения в классе сольного пения. *В мире науки и искусства: вопросы филологии, искусствоведения и культурологии*: сб. ст. по матер. LVI междунар. науч.-практ. конф. № 1(56). Новосибирск : СибАК, 2016.
4. Лавриниць А.П. Розвиток творчого потенціалу вчителя музичного мистецтва в умовах післядипломної педагогічної освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Нац. акад. пед. наук України, Держ. ВНЗ «Ун-т менеджменту освіти». Київ, 2019. 20 с.
5. Чурікова-Кушнір О.Д. Методика викладання диригентсько-хорових дисциплін : навчально-методичний посібник для магістрантів спеціальності «Музична педагогіка». Луганський національний педагогічний ун-т ім. Тараса Шевченка. Інститут культури і мистецтв. Луганськ : Альма-матер, 2007. 135 с.